

РОЛЬ ПОЄДНАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ТА ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті висвітлено важливу роль гармонійного поєднання елементів інтелектуальної та емоційної культури вчителя для ефективного навчання з використанням дистанційних технологій.

Ключові слова: взаємодія, зворотній зв'язок, контроль знань, технології навчання, дистанційні технології.

В статье раскрыта роль гармоничного сочетания интеллектуальной и эмоциональной культуры учителя для эффективного обучения с использованием дистанционных технологий.

Ключевые слова: взаимодействие, обратная связь, контроль знаний, технологии обучения, дистанционные технологии.

The article is about the value of a harmonious combination of teacher's intellectual and emotional culture for effective learning with use of distance technologies.

Keywords: interaction, feedback, control of knowledge, learning technologies, distance technologies.

Постановка проблеми. На сучасному етапі в освітній процес, зокрема в шкільну освіту, широко впроваджуються інформаційно-комунікаційні технології навчання, в тому числі дистанційні технології (ДТ). Це пояснюється зміною вимог до сучасної освіти: вона покликана не лише надавати готовий навчальний матеріал, а привчати молодь самостійно одержувати нові знання, творчо мислити, досягати поставлених цілей. Перехід від навчання до самонавчання, самоосвіти неможливо здійснити без інтересу і стійкої потреби особистості в знаннях, задоволеності процесом їх здобуття. У значній частині учнів в силу їх вікових особливостей недостатньо сформована пізнавальна самостійність, і вони потребують постійної мотивації з боку вчителя, який зміг би зацікавити та заохотити. Саме тому особистість вчителя відіграє важливу роль під час навчання, зокрема контролю знань, з використанням ДТ. Професійні здібності та особистісні якості вчителя мають послужити для здійснення позитивного впливу на учнів, формування в них стійкого інтересу до навчання, пізнавальної активності та самостійності. Проте нерідко вчителі не враховують деякі аспекти навчання і контролю знань учнів з використанням ДТ.

Аналіз досліджень і публікацій. На думку Л. В. Кондрашової [4], під час навчання для людини важливо не тільки засвоювати навчальний матеріал, запам'ятовувати і відтворювати його, але й осмислювати, відчувати, переживати, діяти. Проте нерідко формування свідомості й емоційної ку-

льтури учня та студента залишається поза увагою педагогів. Освіта стає механічною, виконує свої функції без урахування емоцій, інтересів і можливостей людини. А переведення знань в цінності неможливе тільки на основі інтелектуальних дій. А. В. Омеляненко [2] наголошує, що гармонізація емоційно-інтелектуальної взаємодії забезпечується здатністю вчителя у мовленнєвій поведінці активізувати у дітей інтерес, здивування, емоцію здогадування, почуття гумору, впевненості. Завдяки правильним емоційним установкам істотно зростає ефективність навчального процесу, створюється атмосфера емоційного благополуччя у дитячому колективі. Досліджуючи питання ефективного використання в навчальному процесі інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання, Н. В. Морзе і Є. Г. Глазунова, Є. С. Полат, Є. М. Смирнова-Трибульська, О. М. Хара роблять висновок, що найбільш ефективною моделлю навчання є інтеграція очних і дистанційних форм навчання. Т. Г. Крамаренко [3] при цьому зазначає, що варто приділити значну увагу забезпеченню зворотного зв'язку між вчителем та учнем, розподілу функцій управління між учителем, комп'ютерним забезпеченням і учнями. Таким чином, питання про важливість взаємодії вчителя і учня на основі позитивних емоцій актуальне як в умовах традиційного навчання, так і в умовах навчання з використанням ДТ.

Постановка завдання. В Україні дистанційна освіта недостатньо поширена. Подальшого дослідження потребує проблема підготовки вчителя, що володіє інформаційно-комунікаційними технологіями, визначення необхідних йому професійних та особистісних якостей. Адже вимоги до таких вчителів мають бути значно вищими. Саме тому завданням нашого дослідження було з'ясувати значення гармонійного поєднання високої інтелектуальної та емоційної культури вчителя під час навчання, зокрема контролю знань, з використанням ДТ.

Основний матеріал. Розглянемо систему дистанційного навчання та вимоги до вчителя з двох сторін. З одного боку, важливою характеристикою особистості вчителя є його інтелектуальна культура. Н. Петровою [5] представлено інтелектуальну культуру вчителя у взаємодії таких компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, емоційно-вольового та контрольо-оцінного. Складовими мотиваційно-ціннісного компонента інтелектуальної культури є педагогічні цінності, що відображають професійну орієнтацію вчителя; інтелектуальні мотиви, що забезпечують прагнення оволодіти знаннями, інтелектуальними вміннями, навичками інтелектуальної діяльності; інтелектуальна ініціатива та інтелектуальна активність. Когнітивний компонент містить знання, інтелектуальні вміння, інтелектуальні навички, здатність до педагогічної творчості. Знання є складовою світогляду людини, ядром особистісної культури. Вони визначають її ставлення до дійсності, моральні погляди і переконання, вольові риси особистості, а також є джерелом нахилів та інтересів людини, необхідною умо-

вою розвитку її здібностей. Вихованці високо цінують педагога, який володіє глибокими знаннями з дисциплін свого фаху, виявляє обізнаність зі спорідненими дисциплінами, є науково ерудованим. Такий вчитель може стати гідним прикладом для наслідування і передати учням захоплення предметом, прагнення до отримання нових знань та самовдосконалення. До емоційно-вольового компонента інтелектуальної культури належать інтелектуальні почуття та воля. Контрольно-оцінний компонент інтелектуальної культури містить самооцінку, саморегуляцію та рефлексію, які орієнтовані на професійне самовдосконалення та самопізнання.

З іншого боку процес пізнання нерозривно пов'язаний з емоційною сферою учнів. Л. В. Кондрашова [4] підкреслює, що саме емоції особистості визначають її ставлення до навчального процесу, до предметів, потреби в знаннях та наявність інтересу до процесу отримання знань. Емоції координують виникнення і функціонування таких регуляторів пізнавальної діяльності як потреби, цілі, мотиви, плани, гіпотези. Вчителю важливо пам'ятати, що емоції залежать від діяльності і впливають на неї. Регулююча роль емоцій зростає в тому випадку, якщо вони не тільки супроводжують діяльність, а й передують їй. Тому важливо при організації навчального процесу враховувати емоційний чинник, що лише підсилює дієвість інтелектуального боку навчання.

Що стосується безпосередньо використання елементів дистанційного навчання під час здійснення контролю навчально-пізнавальної діяльності учнів, то в цьому процесі надзвичайно важливою є як висока інтелектуальна, так і емоційна культура вчителя. Контроль навчально-пізнавальної діяльності учнів – це невід'ємна частина навчального процесу, спрямована на отримання педагогом об'єктивної інформації про засвоєння знань і сформованості вмінь учнів. В цьому процесі інтелектуальна культура вчителя полягає у вмінні працювати з програмним забезпеченням, підбирати відповідні завдання, чітко формулювати вимоги до учнів, коротко і зрозуміло відповідати на їхні питання, проводити корекцію знань школярів. При цьому О. О. Біляковська [1] вважає, що у ході аналізу навчального процесу слід врахувати ставлення учня до оцінювання його знань, умінь, навичок, значення оцінки для його психологічного комфорту, брати до уваги розвивальний та виховний характер оцінювання. Крім того, володіння вчителем високою емоційною культурою дозволяє вирішити ряд труднощів, пов'язаних саме з віддаленістю учнів. По-перше, повна відсутність викладача може призвести до втрати мотивації до самонавчання та самоконтролю в силу вікових особливостей учнів і недостатньо сформованого вміння працювати самостійно. По-друге, оскільки контроль з використанням комп'ютера проходить у віддаленому режимі, можливі випадки підміни результатів контролю. Тому завдання вчителя шляхом емоційного впливу сприяти формуванню здатності учнів працювати самостійно, виховувати в них серйозне ставлення до навчання, відповідальність та дисциплінованість.

ність. По-третє, емоційна культура є необхідною складовою спілкування між вчителем та учнем. Незважаючи на віддаленість учня від вчителя, дистанційне навчання дозволяє забезпечити повноцінне спілкування між організатором (вчителем) та учасниками навчального процесу (за допомогою форумів, чатів). Окремі науковці виділяють творче спілкування як одну з умов розвитку творчої особистості школяра [3]. Для того, щоб співпраця між вчителем та учнем була плідною, вчителю необхідно вміти організувати дискусію, роботу над пошуком шляхів розв'язання тієї чи іншої задачі, ставити навідні запитання, зацікавити, здивувати, заохотити.

Під час контролю, в тому числі з використанням ДТ, важливою є позитивна емоційна установка вчителя – контролювати, допомагаючи та підтримуючи. Оцінка має стати своєрідним сигналом до подальших дій вчителя та учнів. Контроль за допомогою засобів ДТ має ґрунтуватися на принципі фіксації досягнень учня. Це може виявлятися у позитивному ставленні до учня як центрального об'єкту в навчально-педагогічній взаємодії. Позитивний вплив, спрямований до почуттів, емоцій, може бути виражений у мовленнєвій поведінці педагога, у підбадьорюванні, підтримці рішучості дитини.

Таким чином, здійснюючи процес контролю знань, вчитель не може покладатися лише на комп'ютерні технології. Важливим залишається елемент взаємодії вчителя і учня. Необхідно залучити учнів до співпраці, пробудити в них інтерес до самостійного навчання, показавши приклад власної високої грамотності і обізнаності в предметі, зацікавити їх, переконати в доцільності використання ІКТ, показати переваги і можливості навчання і самоконтролю за допомогою комп'ютера. Також важливо сприяти розвитку мислення та пізнавальної активності учнів, ставлячи перед ними творчі та нестандартні завдання. В цьому випадку між вчителем та учнем може виникнути такий вид спілкування, як спілкування на підставі захоплення спільною творчою діяльністю. Основою для нього є позитивне ставлення до учнів, активна життєва позиція, любов до професійної діяльності, що передається дітям, співроздуми і співпереживання щодо цікавих і корисних заходів.

Висновки. Під час здійснення контролю з використанням ДТ велику роль відіграє взаємодія вчителя та учнів. Завдання вчителя полягає в тому, щоб в процесі навчання стимулювати активність учнів, їх творчі здібності і пізнавальні потреби, приділяти більше уваги їх переживанням, вступати з ними в діалоги, дискусії, співпрацювати у навчальному процесі, заохочувати самостійність думок і дій, радіти їх успіхам і співпереживати невдачам, своєчасно надаючи педагогічної підтримки. Саме в єдності і взаємодії інтелектуального і емоційного факторів процесу навчання містяться умови для саморозвитку, самовираження особистості, надання можливості реалізувати себе в пізнанні, спілкуванні і навчальній діяльності.

Література

1. Біляковська О. О. Дидактичні засади оцінювання навчальних досягнень старшокласників в умовах модульного навчання. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 / Біляковська Ольга Орестівна. – К, 2008. – 21 с.
2. Емоційно-інтелектуальний аспект у педагогічному дискурсі [електронний ресурс] / А. В. Омеляненко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – 2009. – № 4. Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/texts.html
3. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики: навчальний посібник / В. В. Корольський, Т. Г. Крамаренко, С. О. Семеріков, С. В. Шокалюк; науковий редактор академік АПН України, д. пед. н., проф. М. І. Жалдак. – Кривий Ріг: Книжкове видавництво Киресівського, 2009. – 324 с.
4. Кондрашова Л. В. Емоційний фактор як засіб забезпечення якості освітнього процесу в загальноосвітній та вищій школі / Л. В. Кондрашова // Педагогіка вищої та середньої школи. Зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2009. – Вип. 24. – С. 3–12.
5. Структура емоційної культури вчителя природничих дисциплін [електронний ресурс] / Наталія Петрова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (Серія: Педагогіка). – 2009. – Вип. 2. Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/NZTNPU/ped/2009_2/2-003.pdf

Стаття надійшла до редакції 19.04.2011 р.